

Walka z rasizmem: jaka drogę przebyliśmy?

Trwają przygotowania do Światowej Konferencji przeciwko Rasizmowi, Rasowej Dyskryminacji, Ksenofobii i Pokrewnych Form Nietolerancji, która odbędzie się w Republice Południowej Afryki w dniach od 31 sierpnia do 7 września 2001 roku. Zwołanie Światowej Konferencji poprzedziło 50 lat wysiłków ONZ na rzecz wykorzenia rasizmu i rasowej dyskryminacji.

Pierwsze inicjatywy ONZ

Uchwalenie przez międzynarodową wspólnotę Karty Narodów Zjednoczonych w 1945 roku wiązało się z przyjęciem na siebie zobowiązania do umożliwienia korzystania z praw człowieka i podstawowych swobód wszystkim ludziom, bez względu na ich rasę, płeć, język i wyznanie. W grudniu 1948 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło Powszechną Deklarację Praw Człowieka, która w artykule 1 stanowi, że wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w zakresie godności i praw oraz Konwencję o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa, która uznaje ludobójstwo za zbrodnię ściganą przez prawo międzynarodowe.

Do wczesnych lat 60-tych, uwaga ONZ koncentrowała się w dużej mierze na dyskryminacji rasowej na obszarze tzw. Terytoriów Zależnych, których mieszkańcy oczekiwali, że eliminacja rasizmu będzie naturalną konsekwencją procesu dekolonizacji. Zgromadzenie Ogólne wielokrotnie wyrażało poparcie dla uprawnionej walki prowadzonej przez dyskryminowaną ludność zwłaszcza w RPA, Namibii i Południowej Rodezji.

Deklaracja ONZ na temat eliminacji wszelkich form dyskryminacji rasowej

20 listopada 1963 roku Zgromadzenie Ogólne uchwaliło Deklarację ONZ na temat eliminacji wszelkich form dyskryminacji rasowej. W preambule tego dokumentu stwierdzono, że mimo pewnej poprawy sytuacji w tym zakresie, dyskryminacja ze względu na rasę, kolor skóry i przynależność etniczną nadal stwarza powody do poważnego niepokoju.

Artykuł 1 Deklaracji powołuje się na zasady karty Narodów Zjednoczonych i Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz potwierdza ich fundamentalne znaczenie dla dobrych stosunków międzynarodowych: "Dyskryminacja ludzi na gruncie rasy, koloru skóry lub przynależności etnicznej jest obrażą dla ludzkiej godności i powinna być potępiona jako zaprzeczenie zasad Karty Narodów Zjednoczonych, pogwałcenie praw człowieka i podstawowych wolności proklamowanych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, jako przeszkoda dla przyjaznych i pokojowych stosunków między narodami oraz jako zjawisko, które może zakłócać międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo".

Deklaracja nie ma jednak mocy prawnej.

Międzynarodowa Konwencja o eliminacji wszelkich form dyskryminacji rasowej

21 grudnia 1965 roku Zgromadzenie Ogólne uchwaliło Międzynarodową Konwencję o eliminacji wszelkich form dyskryminacji rasowej. Konwencja, która jest wiążącym instrumentem prawa międzynarodowego, weszła w życie 4 stycznia 1969 roku. Dotychczas do Konwencji przystąpiło 155 państw. Dokument definiuje dyskryminację jako:

- wszelkie wyróżnienie, wykluczenie, ograniczenie lub uprzywilejowanie ze względu na rasę, kolor skóry, pochodzenie lub przynależność narodową albo etniczną, których celem bądź rezultatem jest zniesienie lub ograniczenie uznawania praw człowieka i podstawowych wolności.

Państwa - strony Konwencji - zgodziły się potępić rasizm i podjąć kroki na rzecz eliminacji wszelkich form tego zjawiska. Ponadto, Konwencja powołała do życia Komisję do spraw Dyskryminacji Rasowej – pierwszy tego typu organ monitorujący przestrzeganie porozumień traktatowych w dziedzinie praw człowieka. Komisja nadzoruje realizację postanowień Konwencji poprzez ocenianie raportów składanych przez państwa-strony Konwencji.

Międzynarodowy Rok Walki z Rasizmem i Dyskryminacją Rasową

W 1968 roku (na krótko przed wejściem w życie Konwencji) w Teheranie, podczas pierwszej Międzynarodowej Konferencji na temat Praw Człowieka, wezwano do uznania organizacji rasistowskich i nazistowskich za grupy przestępcze. 11 grudnia 1969 roku Zgromadzenie Ogólne ogłosiło rok 1971 Międzynarodowym Rokiem Walki z Rasizmem i wyraziło życzenie, aby to wydarzenie „było obchodzone w imię przybierającej na sile walki z wszelkimi formami i przejawami dyskryminacji oraz w imię międzynarodowej solidarności z tymi, którzy walczą z rasizmem”. Ponadto, Zgromadzenie Ogólne zwróciło się do państw z pilnym apelem o wzmoczenie wysiłków na rzecz wykorzenia dyskryminacji rasowej we wszelkich jej współczesnych formach, takich jak nazizm i apartheid.

Dekada Walki z Rasizmem i Dyskryminacją Rasową (1973-1982)

W ramach kontynuacji osiągnięć Roku, Zgromadzenie Ogólne poprosiło Komisję Praw Człowieka o przedłożenie propozycji dotyczących zorganizowania „dekady energicznej i trwałej mobilizacji przeciwko rasizmowi we wszelkich jego formach”. Wstępny program takiej dekady opracowała Podkomisja do spraw Zapobiegania Dyskryminacji i Ochrony Mniejszości. 2 grudnia 1972 roku Zgromadzenie Ogólne proklamowało dziesięcioletni okres następujący po 10 grudnia 1973 roku Dekadą Walki z Rasizmem i Dyskryminacją Rasową.

Program przebiegu Dekady ogniskował się wokół światowej kampanii edukacyjnej i środków służących wcieleniu w życie instrumentów prawnych ONZ, propagujących ideę eliminacji dyskryminacji rasowej. Dekada miała na celu:

- promocję praw człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich ludzi, bez stosowania jakichkolwiek rozróżnień ze względu na rasę, kolor skóry, pochodzenie czy przynależność narodową lub etniczną, poprzez wykorzenie uprzedzeń rasowych, rasizmu i dyskryminacji rasowej;
- zapobieganie dalszemu propagowaniu i ekspansji poglądów rasistowskich, przeciwstawienie się umacnianiu się rasistowskich reżymów, „odizolowanie i marginalizację błędnych i irracjonalnych przekonań, przepisów i praktyk, które przyczyniają się do istnienia rasizmu i dyskryminacji rasowej, oraz do położenia kresu rasistowskim rządóm”.

Pierwsza Konferencja na temat Zwalczenia Rasizmu i Dyskryminacji Rasowej

Pierwsza Światowa Konferencja na temat Zwalczenia Rasizmu i Dyskryminacji Rasowej odbyła się w połowie Dekady – w 1978 roku w Genewie. W uchwalonych przez Konferencję dokumentach: Deklaracji i Programie Działań przypomniano, że rasizm jest ideologią z gruntu fałszywą i stanowi zagrożenie dla przyjaznych stosunków pomiędzy ludami i narodami. Powyższe dokumenty stwierdzały, że:

- Każda doktryna o supremacji rasowej jest błędna z naukowego punktu widzenia, zasługuje na moralne potępienie, jest niesprawiedliwa i niebezpieczna w sensie społecznym, i nie ma żadnego uzasadnienia.

- Wszystkie ludy i grupy ludzi przyczyniły się do rozwoju cywilizacji i kultur, które stanowią wspólne dziedzictwo ludzkości.
- Wszystkie formy dyskryminacji oparte na teorii supremacji rasowej, wykluczaniu i nienawiści naruszają fundamentalne prawa człowieka i wystawiają na szwank dobrosąsiedzkie stosunki, współpracę pomiędzy narodami oraz pokój i bezpieczeństwo w skali międzynarodowej.

W Deklaracji potępiono apartheid, tę „ekstremalną formę zinstytucjonalizowanego rasizmu”, który uznano za zbrodnię przeciwko ludzkości, obrazę dla ludzkiej godności i zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa na świecie. Ponadto, Deklaracja zalecała, aby – z uwagi na poważne nierówności ekonomiczne spowodowane dyskryminacją rasową – wysiłki w sferze zwalczania rasizmu obejmowały środki służące poprawie warunków życia mężczyzn i kobiet.

Druga Światowa Konferencja na temat Zwalczania Rasizmu i Dyskryminacji Rasowej

Druga Światowa Konferencja na temat Zwalczania Rasizmu i Dyskryminacji Rasowej odbyła się w Genewie w dniach od 1 do 12 sierpnia 1983 roku. Konferencja dokonała przeglądu i oceny działań podjętych w ramach Dekady i określiła konkretne środki dla zapewnienia wcielenia w życie dokumentów uchwalonych przez ONZ w celu eliminacji rasizmu, dyskryminacji rasowej i apartheidu. Poza ponownym potępieniem rasizmu, Deklaracja uchwalona na Konferencji stwierdzała, że: „Rasizm i dyskryminacja rasowa są w dalszym ciągu plagą, którą musimy wykorzenić na całym świecie”. Deklaracja uznała politykę apartheidu za całkowicie sprzeczną z ludzkim sumieniem i godnością, zbrodnię przeciw ludzkości i zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa w skali międzynarodowej.

Deklaracja wzywała także do podjęcia działań wymierzonych przeciwko wszystkim ideologiom i praktykom w rodzaju apartheidu, rasizmu, faszyzmu i neofaszyzmu, opartych na rasowej lub etnicznej wyłączności lub nietolerancji, nienawiści, terrorze lub systematycznym pozbawianiu ludności praw człowieka i podstawowych wolności. Dodatkowo, Deklaracja zwracała uwagę na podwójną dyskryminację, jakiej doświadcza wiele kobiet oraz na pilną potrzebę ochrony praw uchodźców, imigrantów i migrantów. Ponadto, autorzy Deklaracji z zadowoleniem przyjęli fakt utworzenia Grupy Roboczej ONZ do spraw Ludności Tubylczej i zalecili proklamowanie Drugiej Dekady Zwalczania Rasizmu i Dyskryminacji Rasowej.

Druga Dekada Walki z Rasizmem i Dyskryminacją Rasową (1983-1992)

22 listopada 1983 roku, po omówieniu raportu drugiej Światowej Konferencji, Zgromadzenie Ogólne wyraziło swe zaniepokojenie faktem, że - pomimo wysiłków międzynarodowej społeczności - główne cele pierwszej Dekady nie zostały osiągnięte i że miliony ludzi nadal są ofiarami rasizmu, dyskryminacji rasowej i apartheidu. Tego dnia Zgromadzenie Ogólne proklamowało również Drugą Dekadę Walki z Rasizmem i Dyskryminacją Rasową, której inauguracja miała nastąpić 10 grudnia 1983 roku.

Część opracowanego na potrzeby Drugiej Dekady Programu Działań koncentrowała się na eliminacji apartheidu. W Programie przewidziano, między innymi, zwrócenie się do Rady Bezpieczeństwa z prośbą o nałożenie obowiązkowych sankcji na rząd Południowej Afryki. W Programie zaapelowano również do środków masowego przekazu, aby odegrały rolę w rozpowszechnianiu informacji na temat metod i technik walki z rasizmem, dyskryminacją rasową i apartheidem. Powyższy apel zawierał również przestrożę przed jednostronnością lub zniekształceniem obrazu zjawiska, które mogą się pojawić w przypadku, gdy członkowie mniejszości rasowych i etnicznych zostaną pozbawieni prawa do wypowiedzi. Inne zalecane

w Programie środki obejmowały działania na rzecz promocji i ochrony praw ludzi, będących członkami mniejszości oraz ustanowienie procedur w zakresie egzekwowania prawa do regresu przez ofiary dyskryminacji rasowej. W trakcie trwania Drugiej Dekady, a konkretnie w 1990 roku, miało miejsce wydarzenie, stanowiące jedno z największych osiągnięć ONZ – uwolnienie Nelsona Mandeli i rozpoczęcie dekonstrukcji systemu apartheidu przez rząd RPA.

Trzecia Dekada Walki z Rasizmem i Dyskryminacją Rasową (1993-2002)

W czerwcu 1993 Wiedeń gościł uczestników drugiej Światowej Konferencji na temat Praw Człowieka. Deklaracja i Program Działań, jakie uchwalono podczas Konferencji, podkreślały wzajemną zależność, niepodzielność i integralność wszystkich praw człowieka. Konferencja przyjęła z zadowoleniem koniec polityki apartheidu, ale - patrząc trzeźwo na rzeczywistość - odnotowała nasilenie się aktów nietolerancji, ksenofobii, rasizmu i dyskryminacji rasowej w wielu krajach. Uczestnicy Konferencji zwrócili również uwagę na prawa mniejszości, kobiet i ludności tubylczej. 20 grudnia 1993 roku Zgromadzenie Ogólne proklamowało Trzecią Dekadę Walki z Rasizmem i Dyskryminacją Rasową (1993-2004). Również w 1993 roku Komisja Praw Człowieka mianowała Specjalnego Sprawozdawcę, zajmującego się współczesnymi formami rasizmu, dyskryminacji rasowej, ksenofobii i pokrewnymi formami nietolerancji. Osoba pełniąca tę funkcję składa Komisji sprawozdania na temat zinstytucjonalizowanych i pośrednich form rasizmu i dyskryminacji rasowej, dotyczących narodowych, rasowych, etnicznych i religijnych mniejszości oraz migrującą siłę roboczą na całym świecie. Specjalny Sprawozdawca analizuje także nowe przejawy rasizmu i ksenofobii, zwłaszcza w krajach rozwiniętych.

Trzecia Dekada zawiera więc w sobie szersze niż dotąd spojrzenie na problem rasizmu, w tym świadomość, że dyskryminacja dotyczy i ogranicza rozwój wszystkich społeczeństw na świecie. Międzynarodowa wspólnota zobowiązała się do określenia prawdziwych korzeni rasizmu i wezwała do dokonania zmian niezbędnych do zapobiegania wybuchom konfliktów z powodu rasizmu lub dyskryminacji rasowej. Z konieczności, kolejnymi tematami obchodów Trzeciej Dekady stały się: czystki etniczne i ludobójstwo, jak również instytucjonalizacja ksenofobii. Ta ostatnia kwestia wynika z wprowadzenia przez niektóre państwa środków wymierzonych przeciwko migrującej sile roboczej. Nowych metod zwalczania rasizmu i nowych zobowiązań ze strony państw wymaga również globalizacja, która rodzi nowe społeczne napięcia.

Światowa Konferencja przeciwko Rasizmowi w Republice Południowej Afryki w 2001 roku

Światowa Konferencja ma być zorientowana na działania i skupić się na praktycznych krokach służących wykorzenieniu rasizmu, w tym na środkach w zakresie zapobiegania, edukacji i ochrony. Uczestnicy Konferencji będą także starać się znaleźć skuteczne metody pomocy ofiarom rasizmu i dyskryminacji rasowej. Organizacja Narodów Zjednoczonych wielokrotnie potwierdziła swą „szczególną odpowiedzialność” za losy ofiar rasizmu i prześladowań. Zdaniem pani Mary Robinson, Wysokiego Komisarza UN do spraw Praw Człowieka: „Jeśli Konferencja ma spowodować rzeczywiste zmiany, to musi nie tylko pogłębić świadomość społeczeństw na temat plagi, jaką jest rasizm, ale także musi prowadzić do pozytywnych inicjatyw na szczeblu narodowym, regionalnym i międzynarodowym, które przyniosą ulgę tym, którzy najbardziej odczuwają skutki rasizmu i dyskryminacji rasowej. Jest to kwestia wymagająca solidnego podejścia opartego na rozsądnych, zdyscyplinowanych i uporczywych działaniach oraz wnikliwego myślenia”.

Większość ludzi rozumie, że nikt nie rodzi się rasistą, ale staje się nim i że podstawową przyczyną rasizmu jest ignorancja. „Ignorancja i uprzedzenia są słuźkami propagandy.....Dlatego naszą misją jest przeciwstawić ignorancji wiedzę, fanatyzm tolerancji, a izolacji niesienie szczodrej pomocy. Możemy i musimy pokonać rasizm – i zrobimy to”, powiedział Sekretarz Generalny z okazji obchodów Międzynarodowego Dnia Eliminacji Dyskryminacji Rasowej, 21 marca 1999 roku.